

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА МУЗЕЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

ПРОЕКТ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ “ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА
У СОЦІО-КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ”

Здобувача вищої освіти
першого освітнього рівня (бакалавр)
спеціальності 027 «Музеєзнавство
пам’ятокознавство» освітньої
програми «Культурна спадщина та
пам’ятоохоронна діяльність»

Каплун Валерії Ігорівни

Науковий керівник: доцент, доктор
історичних наук

Тортіка Марія Валеріївна

Рецензент: доктор істор. наук,
професор, провідний науковий
співробітник Інституту сходознавства
ім. А. Ю. Кримського Національної
академії наук України

Олег Борисович Бубенок

Харківська державна академія культури

Факультет: Культурології та соціальних комунікацій

Кафедра: музейно-туристичної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр

Напрямок підготовки: 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»
(шифр і назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
А. ЩЕРБАНЬ

“__” _____ 2024 року

З А В Д А Н Я НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

КАПЛУН ВАЛЕРІЇ ІГОРІВНИ

1. Тема роботи: **«Проект музейної виставки: “чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі»**

«Project for a museum exhibition: “The Chernobil disaster in the socio-cultural world”»

Керівник роботи – професор, доктор історичних наук, доцент Тортіка Марія Валеріївна

затверджений засіданням кафедри, протокол № _____ від _____ року

2. Строк подання студентом роботи – травень 2024 р.

3. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ I. РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА

1.1. Ідейний задум, тематична спрямованість та методологічна основа майбутньої експозиції.

1.2. Наскрізні проблеми експозиції, основні засоби побудови та їх характеристика

1.3 Розширена тематична структура музейної експозиції

1.4 Архітектурно — художній образ нової експозиції

РОЗДІЛ II. ВЕДЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ

2.1. Методична розробка екскурсії

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

Історична довідка

Соціологічне дослідження

Топографія експозиції (виставки) план

Афіша виставки

Квиток на виставку

Шопер

Стікерпак

Словник використаних аббревіатур

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та затвердження теми дипломної роботи	вересень	
2.	Виявлення та вивчення літератури з теми дипломної роботи	жовтень-листопад	
3.	Написання тексту I розділу дипломної роботи	грудень	
4.	Написання тексту II розділу дипломної роботи	січень	
5.	Збір емпіричного матеріалу з теми дослідження, його опрацювання, опис	лютий-березень	
6.	Написання висновків, оформлення роботи, її передзахист на кафедрі	квітень-травень	
7.	Підготовка презентації та захист дипломної роботи	червень	

Студент _____

Каплун В.І

Керівник роботи _____

Тортіка М.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I: РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ “ЧОРНОБИЛЬСКА КАТАСТРОФА У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ”	12
1.1. Ідейний задум, тематична спрямованість та методологічна основа майбутньої експозиції	12
1.2. Наскрізнi проблеми експозиції, основні засоби побудови та їх характеристика	14
1.3. Розширена тематична структура музейної експозиції	15
1.4. Архітектурно — художній образ нової експозиції	16
РОЗДІЛ II. ВЕДЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ “ЧОРНОБИЛЬСКА КАТАСТРОФА У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ”	18
2.1. Методична екскурсія	18
ВИСНОВОК	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	30
ДОДАТКИ	34

АНОТАЦІЯ

на випускнуну кваліфікаційну роботу на здобуття ступеня «бакалавр» студентки факультету культурології та соціальних комунікацій спеціальності «Музеезнавство, пам'яткознавство»

Робота викладена на 63 сторінки, що включає 2 розділи та 33 джерел з переліку використаної літератури. Мета роботи: створення концепції музейної виставки "Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі", що відповідала б сучасним тенденціям у проектуванні музейних експозицій.

Завдання:

- викласти дані наукового дослідження теми у формі історичної довідки;
- виокремити ідейний задум, тематичну спрямованість і методологічну основу майбутнього проекту;
- визначити наукову концепцію експозиційного проекту урахуваючи новітні тенденції побудови музейних експозицій;
- обумовити та висвітлити наскрізні проблеми, основні засоби побудови експозиції та надати їх характеристику;
- визначити історико-культурний потенціал проєктованих музейних комплексів на базі предметів;
- обґрунтувати вибір архітектурно — художнього образу даної експозиції;
- розробити коротку тематичну структуру експозиції;
 - розробити тематико — експозиційний план експозиційного проекту.

Перший розділ зосереджений створенні розширеної тематичної структури виставки "Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі". Другий розділ присвячено створенню унікальної методичної екскурсії з описовою частиною її реалізації.

Ключові слова: Чорнобильська катастрофа, Прип'ять, пам'ять, мистецтво, соціо-культурний вимір.

ANNOTATION

on the final qualifying work for obtaining the degree of "bachelor"
student of the faculty of cultural studies and social communications
specializing in "Museology, monument studies"

The work is posted on 63 pages, which includes 2 sections and 33 sources from the range of used literature. The goal of the work: creation of a concept for a museum exhibition "The Chernobyl disaster in the socio-cultural world", which would correspond to current trends in the design of museum exhibitions.

Tasks:

- present data from scientific research on the topics in the form of a historical report;
- to strengthen the ideological concept, thematic consistency and methodological basis of the future project;
- to formulate a scientific concept for an exhibition project, reflecting the latest trends in the construction of museum exhibitions;
- discuss and clarify the underlying problems, the main means of constructing the exhibition and provide their characteristics;
- identify the historical and cultural potential of the designed museum complexes based on the objects; • to substantiate the choice of architectural and artistic image of this exposition;
- develop a short thematic structure of the exhibition; - develop a thematic and exhibition plan for the exhibition project. The first section of the center created an expanded thematic structure of the exhibition "Chornobyl disaster in the socio-cultural world". Another section is dedicated to the creation of a unique methodical excursion with a description of the part of its implementation.

Key words: Chornobyl disaster, Pripyat, memory, art, socio-cultural world.

ВСТУП

Актуальність дослідження. З моменту аварії на Чорнобильський АЕС пройшло 37 років, але наслідки Чорнобильської катастрофи відгукнулися не тільки в екологічному, але й в історичному та культурному вимірах. Актуальність даної теми полягає у тому, щоб за допомогою візуальних експозиційних засобів звернути увагу суспільства до повного правдивого вивчення історії катастрофи. На момент 2021 року подію Чорнобильської катастрофи висвітлюють у національному музеї «Чорнобиль» у місті Київ, на тимчасових виставках різних національних музеїв України, у мережі Інтернет та теле-просторі (серіали в Америці та Росії). Та на нашу думку, кожен з цих заходів розкриває історію Чорнобильської катастрофи не у повному форматі. З точки зору історії, аварія на Чорнобильський АЕС – це дуже впливовий фактор на такі аспекти як: екологія, економіка та розвиток країни. Чорнобильську катастрофу можна вважати одним із фактором розпаду СРСР, а ліквідування екологічних наслідків таких як: забруднення радіацією близько 6 областей, 1,5 гектарів лісу та найбільших водних ресурсів міста Києва (річка Дніпро, річка Прип'ять та Київське водосховище), понесли за собою великі збитки для держави.. Завдяки культурним заходам таким як: музеї, виставки, пам'ятки культури, можна звернути увагу людей до мінімального подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Об'єктом курсового проекту є процес створення експозиційного проекту на тему «Чорнобильської катастрофи у соціокультурному вимірі»

Предмет дослідження — аналіз історичного матеріалу та розробка експозиції історії Чорнобильської катастрофи, висвітлення її у музейному просторі України

Хронологічні рамки дослідження зумовлюються історією катастрофи, а саме від 26 квітня 1986 року, та наслідками і пам'яттю, які актуальні і в нашому сьогоденні.

Географічні рамки — Україна, країни пост Радянського Союзу.

Мета даного дослідження полягає у створенні концепції музейної виставки "Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі", що відповідає сучасним тенденціям у проектуванні музейних експозицій.

Досягнення обумовленої мети передбачає постановку і виконання наступних **завдань**:

- викласти дані наукового дослідження теми у формі історичної довідки;
- виокремити ідейний задум, тематичну спрямованість і методологічну основу майбутнього проекту;
- визначити наукову концепцію експозиційного проекту урахувавши новітні тенденції побудови музейних експозицій;
- обумовити та висвітлити наскрізні проблеми, основні засоби побудови експозиції та надати їх характеристику;
- визначити історико-культурний потенціал проєктованих музейних комплексів на базі предметів;
- обґрунтувати вибір архітектурно — художнього образу даної експозиції;
- розробити коротку тематичну структуру експозиції;
- розробити тематико — експозиційний план експозиційного проекту.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці та реалізації інноваційного підходу до теми "Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі" через створення музейної виставки. Перш за все, дослідження виявляє сучасні підходи до взаємодії інформаційних технологій з музейною сферою, інтегруючи в експозицію інтерактивні елементи, віртуальну реальність та інші інноваційні технології. Це дозволяє залучити аудиторію різного віку та рівня освіти, забезпечуючи їм глибше розуміння подій, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою.

Практичне значення. Дослідження може бути використане для створення виставки та екскурсій на тему Чорнобильської катастрофи.

Особистий внесок автора даного експозиційного проекту полягає у творчій інтерпретації наукової проблематики музейними засобами і її інтеграції в експозиційний простір, з урахуванням усіх його особливостей.

Історичні джерела

Дана робота зпирається на доступні джерела інформації, які можна розділити на такі групи: писемні джерела та візуальні джерела.

Писемними джерелами виступають статті з журналів, що стосуються які були видані під час подій катастрофи. У статтях міститься інформація про саму аварію на Чорнобильській АЕС [1;5]. Їхня цінність полягає в тому, що катастрофа передається майже з перших хвилин, звідки про неї дізнається весь світ, адже спочатку була заборона друкувати та розголошувати у ЗМІ про аварію. Також, завдяки статтям [2;6] можна дізнатися як ЗМІ передають інформацію про екологічні наслідки катастрофи, їх подолання та стан на час 1994 року.

Важливу роль у написанні даної роботи відіграли також статті з газети «Чорнобиль і гласність: що писали радянські газети про аварію» [7]; щоденник «Інформація про аварію на Чорнобильській АЕС та її наслідки, підготовлена для Магате» [1], книга Пам'яті України [2].

До аудіо-візуальних джерел відносяться Прип'ять. Місто привид • фототур 2022 [15], серіал “Chernobyl” НВО [17], Постер "S.T.A.L.K.E.R. Сталкер. Тінь Чорнобиля" [18], та пісня виконавця Noize MC 24.04. [19]. Ці джерела складають культурну меморіальну спадщину Чорнобильської катастрофи.

Дані публікації дозволяють нам побачити погляд сучасності на проблеми минулого, та його наслідки. Тобто у випадку Чорнобильської катастрофи ми можемо розглянути, як прогрес дозволяє боротися з екологічними наслідками, наскільки проблема аварії на ЧАЕС досі актуальна. Завдяки залученим джерелам повністю розкриті причини аварії та сам процес, його негативний вплив на історію українського суспільства. Можна побачити як цю сторичну

подію передано у соціо-культурному вимірі, та як перші особи керують боротьбою з масштабними природними наслідками Чорнобильської катастрофи.

Історіографія

Чорнобильська катастрофа та її історія. Дослідження аварії на Чорнобильській АЕС неможливо без історичного підґрунтя, тому саме літературні праці з даної тематики є безперечно актуальними.

Історичному аналізу Чорнобильської катастрофи присвячено досить багато робіт, та у нашому дослідженні ми виокремили найінформативніші. Це праці таких авторів як В. Гановськй [21], Л. Обозна [26,27], Б. Патон [28]. Д. Гродзинський [22], А. Примака [30], М. Барановської [20].

Глибоке вивчення та аналіз усіх перелічених видів джерел дозволяють робити екскурси в історію аварії на Чорнобильській АЕС, виділити екологічні, політичні та культурні наслідки, а також конкретні розвиток висвітлювання події катастрофи у культурному світі.

Висвітлення історії Чорнобильської катастрофи та пов'язаних з нею проблем знайшло своє висвітлення у експозиціях Українських музеїв, в таких містах як Харків, Дніпро, Київ та інших. Ведуться роботи з музеєфікації міста Прип'ять. Дана дипломна робота є узагальненням попереднього експозиційного досвіду, присвяченого даній тематиці.

Висвітлення даної теми у музейній діяльності

Тема Чорнобильської катастрофи має велике значення для України та всього світу, і її висвітлення у музейній діяльності в Україні є дуже важливим завданням. Існує декілька музеїв, які розкривають тему Чорнобильської катастрофи. Ось декілька з них: Музей "Чорнобиль" у м. Києві [10]. Цей музей розташований в центрі Києва та є одним з найбільш відомих музеїв, присвячених Чорнобильській катастрофі. Він містить багато експонатів, зокрема фотографії, артефакти та інформаційні матеріали, що розповідають про події катастрофи та її наслідки. Музей "Третя експлозія" у м. Славутичі.

Славутич - місто, споруджене як нове місто для евакуйованих з Чорнобильської зони. Музей "Третя експлозія" розташований у цьому місті і присвячений подіям Чорнобиля. Він включає в себе експонати, пов'язані з історією міста та його жителів, а також з подіями аварії. Меморіальний комплекс "Чорнобиль" у м. Чорнобиль [13]. Комплекс розташований неподалік від Чорнобильської АЕС і включає в себе музейну експозицію, пам'ятник жертвам трагедії, а також інші меморіальні об'єкти. Він служить місцем пам'яті для тих, хто загинув під час аварії, а також для вшанування героїв ліквідації наслідків аварії. Музей історії Чорнобильської катастрофи в Українському національному музеї "Чорнобиль" у м. Києві [11]. Музей присвячений вивченню та висвітленню історії Чорнобильської катастрофи. Він містить різноманітні експонати, а також проводить освітні програми та ініціює дослідницькі проекти, пов'язані з Чорнобилем. Також не менш цікавими є «Музей цивільного захисту Зірка Полин» у м. Чорнобиль [12], Харківський музей Чорнобиля [14] та різноманітні екскурсії по Чорнобильській зоні та Прип'яті [13].

Ці музеї допомагають зберегти пам'ять про Чорнобильську катастрофу, висвітлити її наслідки та важливість запобігання подібних трагедій у майбутньому. Проте, тема Чорнобильської катастрофи має лише історично-меморіальний характер, як культурне явище дана подія майже не розглядається. Культурні наслідки катастрофи достатнім чином не музеєфіковані, через що тема екологічної трагедії в Україні не представлена на необхідному рівні.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 2 розділів, 9 додатків, списку використаних джерел та літератури (33 найменувань). Загальний обсяг роботи – 63 сторінок, основний текст – 21 с.

РОЗДІЛ I. РОЗШИРЕНА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ

“ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ”

1.1. Ідейний задум, тематична спрямованість та методологічна основа майбутньої експозиції.

Ідейний задум експозиційного проекту «Чорнобильська катастрофа у соціально-культурному вимірі» - за допомогою музейних засобів розкрити історію Чорнобильської катастрофи та передати специфіку її впливу на соціальне та культурне життя людей.

Підхід до створення музейної виставки базується на тому, що експозиція відіграє значну роль в ознайомленні з історією України туристів, а також мешканців країни, так як містить важливі пам'ятки, документи, що відтворюють правдиву історію катастрофи, що вплинула на майбутнє країни в різних аспектах. Також це безумовно впливає на економіку держави, адже туристичний бізнес приносить великий дохід до бюджету. Туристи залишають значну кількість грошей при відвідуванні музеїв та заходів на базі музеїв як оплати за вхід.

Відвідувачами можуть бути особи, які зацікавлені у вивченні нової історії України, екології та соціології. Відвідування музею може бути індивідуальним способом, а також груповим (наприклад: школи). Можливий сімейний спосіб відвідування, але для дітей діє вікове обмеження з 14 років, адже музейна виставка має характерне емоційне забарвлення, що може вплинути на психічний стан дитини. Другий тип попиту формують люди та організації, які користуються музеями («фахівці»-працівники, власники чи творці експонатів тощо). Сьогодні найбільше відвідувань музеїв посідає форму проведення дозвілля, тому величиною попиту із боку «фахівців» можна знехтувати.

Унікальність проекту характеризується тим, що ми поставили певні завдання:

- 1) Відображення Чорнобильської катастрофи у різних аспектах, а саме: в історичному (реконструкція причин та подій катастрофи), культурному (вплив Чорнобильської катастрофи на сучасну культуру), соціальному (наслідки катастрофи в екологічному, політичному плані).
- 2) Розробка декількох програм виставки: з суто історичним напрямком для ознайомлення з історією Чорнобильської катастрофи та її впливом на майбутнє України; комплексні заходи, що можуть змінити наше майбутнє найкраще через призму історичних та культурних аспектів.
- 3) Заручення екологічних організацій, до спонсування тематичних заходів, на базі музею, а також екологічних акцій поза його межами.
- 4) Створення безпечної та цікавої платформи для вивчення катастроф в історії країни дітям.
- 5) Постійне доповнення сучасними експонатами, технологіями для актуальності музейної виставки.
- 6) Інформаційна підтримка всіх заходів на базі музею: розміщення актуальної інформації у соціальних мережах використанням таргетованої реклами та на сайті, розсилання у ЗМІ, підтримка партнерів.

У використанні технологій, спрямованих на підвищення інтересу до виставки, дуже важливим є:

- Цінова доступність квитків, яка може містити стандартну ціну, льотні: дитячі (з 14 до 18 років), студентські, та для пенсіонерів (60+). Також, можливість придбання групового абонементу для груп різної кількості, які передбачають гнучку систему знижок.

- Найбільш ефективною формою заручення респондентів до відвідування виставки є безкоштовні квитки. Їх можна буде отримати декількома способами: розіграші у соціальних мережах; виграти на екологічних акціях; виграти на заходах на базі музею.
- Кінопокази: демонстрація кінострічок які пов'язанні з тематикою Чорнобильської катастрофи.
- Продаж сувенірів які пов'язані з тематикою музею.
- Застосування інноваційних технологій – від технічного супроводу основних складових музейної діяльності (аудіо гід) до активностей такі як соціальні акції, концерти тощо.

У експозиційному проекті застосовано ансамблевий метод побудови музейної експозиції. На основі достовірних наукових даних збігається або відтворюється ансамбль музейних предметів, у якому кожен предмет демонструється начебто у середовищі свого побутування);

За принципом побудови: хронологічно-тематична

Жанровою формою даної експозиції є “експозиційний нарис” жанрова форма виставки, метою якої є розкриття загального стану історичного процесу (явища, події, особистості), відтворення атмосфери конкретного-історичного часу (акцентуючи увагу на його статичності, а не розвитку, тобто панує образ, а не сюжет й забезпечується ілюзія присутності у конкретному часі, місці).

1.2. Наскрізні проблеми експозиції, основні засоби побудови та їх характеристика

Під час побудови цілісного експозиційного вирішення обраної теми лягають “наскрізні проблеми” які допомагають розкрити історію Чорнобильської катастрофи та її впливу на культурне та соціальне життя. В цілому майбутній експозиційний проект має високий ступінь забезпеченості експонатами. Домінантними предметами є унікати:

- Протигаз
- Лічильник Гейгера
- Одяг пожежників та ліквідаторів аварії
- Документи працівників ЧАЕС

Окрім раритетів та унікатів в музейній експозиції будуть використані макети, манекени та відтворення.

Причиною їх експонування пов'язано з тим, щоб досягти тематичної повноти дійсності показу та експозиційного образу.

Наскрізна проблематика полягає в тому, що недостатньо сильних партнерських проєктів. Адже, музеї рідко вибудовують ефективні партнерства з представниками бізнесу, громадськими, недержавними інституціями, іншими організаціями у сфері культури, освіти.

У дослідженні ми використовували 2 підходи: проблемний та наскрізний.

Проблемний підхід. Музей розкриває наступні теми:

- причина та історія Чорнобильської катастрофи;
- вплив аварії на екологію та політику;
- зображення Чорнобильської катастрофи у кінематографі, образотворчому мистецтві, літературі, відеоіграх.

Наскрізний підхід: тема історії та наслідків Чорнобильської катастрофи

1.3. Розширена тематична структура музейної експозиції

ЧОРНОБИЛЬСКА КАТАСТРОФА У СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТОРНОМУ

ВИМІРІ

Розділ I. ІСТОРІЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Тема 1. Події Чорнобильської катастрофи.

Тема 2. Наслідки Чорнобильської катастрофи.

Розділ II. ОБРАЗ ЗОНИ ВІДЧУЖДЕННЯ В КУЛЬТУРІ ТА МИСТЕЦТВІ

Тема 1. Образ Чорнобильської катастрофи в художньому мистецтві та літературі.

*Тема 2. . Зона Відчуження у кінематографі та віртуальному просторі.***1.4. Архітектурно — художній образ нової експозиції**

Експозиція «Чорнобильська катастрофа у соціокультурному вимірі» буде розташована в окремій архітектурній будівлі, біля готелю «Прип'ять». Респонденти будуть починати свій тур містом Прип'ять саме з відвідування виставки, адже саме вона розкриє історію Чорнобильської катастрофи та допоможе поринути у атмосферу Зони Відчуження. Виставка буде оснащена необхідним для демонстрації музейних експонатів обладнанням, зокрема присутня охоронна та протипожежна сигналізація, що забезпечують збереження експонатів і уникнення їх пошкодження та пограбувань.

Музейне обладнання призначене для даної експозиції представляють собою банери, закриті вітрини, стенди.

Домінантні експонати:

- Макет Чорнобильської Атомної Електростанції у розмірі 100x80x25;
- Документи працівників ЧАЕС, а саме: Валерія Ходемчука, Анатолія Дятлова, Олександра Акімова, Леоніда Топтунова;
- Лічильник Гейгера;
- Лист від мешканки зони відчуження про примусову евакуацію від 1 травня 1986 року;
- Серія картин «Чорнобиль очима дітей»;
- Книга «Чорнобильський пес Аксель», Анатолій Андржеєвський;

Рішення щодо кольорів використане для створення повноти образу усієї експозиції. Стіни зали мають червоні, стеля — темно-сірий колір, підлога — світло-сірий колір. Музейне обладнання виконано в гамі. Вітрини кожного розділу виконані в своєму кольорі:

Розділ I: Історія Чорнобильської катастрофи. Події та наслідки Чорнобильської катастрофи – червоний та чорний кольори.

Розділ II: Образ Зони Відчуження в культурі та мистецтві – білий та сірий кольори.

Саме така кольорова гама створить напружену атмосферу та підкреслить трагічність подій тематики, сприйняття експозиції та візуальному на солодженню від неї.

У залі експозиції використовується тільки штучне освітлення, яке передбачає собою «холодне світло». Світлове оснащення забезпечує сприйняття експонатів і не засвічує окремі предмети, щоб вони не забирали більше уваги.

Технічне оснащення передбачає наявність відео та аудіо апаратуру, наявний аудіо супровід, специфічний до його тематики.

Зал експозиції прямокутної форми розділений за змістом на 5 блоки. Кожний розділ розкриває свою тему.

Екскурсовод буде одягнений у класичний костюм.

Отже, розроблена розширена тематична структура музейної експозиції “Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі” має бути музефікована.

РОЗДІЛ II. ВЕДЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ

Нижче наведено текст методичної екскурсії, яку було обрано шляхом проведення дискусії у фокус-групі (Див. Додаток 2,3). Більшістю голосів було обрано найцікавішою екскурсією - «Історія Чорнобильської катастрофи та її наслідки на соціально-культурне середовище», завдяки тому, що вона дає змогу ознайомити відвідувачів з історією Чорнобильської катастрофи, її наслідками на людей та соціально-культурне середовище. Концептуальність цієї виставки полягає в тому, що вона сформульована як освітній проект, спрямований на поширення знань про негативні наслідки радіаційної катастрофи, яка сталася у 1986 році. Особливістю екскурсії є те, що це буде інтерактивна 3D- виставка в стереоскопічних окулярах, яка дасть можливість повністю зануритися в атмосферу Чорнобильської катастрофи та прищепить відвідувачам почуття відповідальності, поваги до природи й навколишнього середовища. Завдяки використанню стереокулярів, відвідувачі зможуть наближати, підіймати та розглядати експонати, які виставлені на вітринах та стендах, а також розглядати та навіть приміряти одяг з манекенів у віртуальній реальності.

Методична розробка екскурсії

Методична розробка екскурсії «Чорнобильська сага в дзеркалі часу»

Тема 1. Події Чорнобильської катастрофи;

Тема 2. Наслідки трагедії на Чорнобильській АЕС;

Тема 3. Образ Чорнобильської катастрофи у художньому мистецтві та літературі;

Тема 4. Зона Відчуження у кінематографі та віртуальному просторі.

Місце проведення: внутрішньо-музейна; цифрова

Тип за характером тематики: тематична;

За цільовим призначенням: методична; для практикуючих музеєзнавців

Жанр: 3D - виставка; меморіальна

Аудиторія: вузьке коло відвідувачів, для спеціалістів музеєзнавців

Тривалість: 45 хв;

Мета: створити методичну розробку екскурсії «Історія Чорнобильської катастрофи та її наслідки на соціально-культурне середовище» на базі залу виставки: «Чорнобильська катастрофа у соціокультурному вимірі».

Технічне обладнання: вітрини, стенди, манекени, колонки, стереоскопічні окуляри, екрани, телевізори, планшети, навушники.

№	Розділ Тема	Місце розташуван ня музейного комплексу в експозиції	Перелік експонатів	Текст (у тезовій формі)	Джерела та література	Методичні рекомендації (Включити, Вказати, Звернути увагу)
---	----------------	---	-----------------------	-------------------------------	--------------------------	---

Добрий день, шановні гості, мене звати Валерія Ігорівна Каплун і сьогодні я буду вашим екскурсоводом. Зараз до вашої уваги представлена інтерактивна 3D-виставка на тему «Чорнобильська сага в дзеркалі часу», перед тим як поринути в атмосферу цієї страшної трагедії, ми проведемо невеличкий інструктаж, як використовувати стереоскопічні окуляри та як взаємодіяти з експонатами. Добре? Усі розібралися, тоді ми починаємо. Запрошую усіх до перегляду виставки!

1.	Тема 1. Події Чорноб ильської катастро фи;	1.Демонстр ація на манекені 2.Демонстр ація на подіумі . 3. Демонстра ція у вітрині під	1.Манекен: одяг працівникі в ЧАЕС на час 1986 р. 2. Макет Чорнобиль ської атомної електроста	01:23:47 26 квітня 1986 року на Чорнобильсь кий АЕС у четвертому енергоблоці зафіксовано вибух, який повністю	1.[12] 2.[10] 3.[13] 4.[11] 5.[11]	Вкажіть на манекен, для прослуховування аудіо запису увімкніть його за допомогою планшету та дайте людині навушники, звернуть увагу на експонат №3 на подіумі по центру перед
----	---	--	---	--	--	--

	<p>склом.</p> <p>4. Демонстрація на стенді</p> <p>5. Прослухують у навушниках за допомогою планшета</p>	<p>нці,</p> <p>метал, 100x80x2 5 см.</p> <p>3. Речовий експонат. Лічильник Гейгера, метал.</p> <p>4. Документи працівника ЧАЕС Валерія Ходемчука, папір, друк, 30x40.</p> <p>5. Запис переговорів в диспетчерії в у момент катастрофи.</p>	<p>зруйнував реактор. У ту ніч сотні тисяч пожежників намагалися загасити пожежу на ЧАЕС, поки десятки мешканців міста Прип'ять дивилися на яскраве полум'я. Масштаби наслідків змушують згадувати катастрофу й до сьогодні.</p> <p>Реактор Чорнобильської АЕС повністю зруйнован, а</p>		<p>документами.</p>
--	---	--	--	--	---------------------

				В довколишній світ потрапила велика кількість радіоактивних речовин. Аварію розцінюють як наймасштабнішу в історії атомної енергетики.		
2.	Тема 2. Наслідки трагедії на Чорнобильській АЕС	1-2. Демонстрація на стенді під склом 3. Демонстрація екрані 1 за допомогою стереоскопічних окулярів 4.	1. Фото «Місто Прип'ять, квітень 1986 рік» папір, друк, 40х40 2. Фото. «Місто Прип'ять, 2021 рік» 40х40,	До вашої уваги фотопорівняння міста Прип'ять до аварії і сьогодення. На стан 2021 року, місто почало оговтуватися після	1.[6] 2.[15] 3.[10] 4.[13] 5.[10]	Демонстрація у фоторамці в центрі залу, допоможіть вдягнути стереоскопічні окуляри, увімкніть заздалегідь телевізор 1 та дайте навушники.

	<p>Демонстрація у вітрині під склом.</p> <p>5. Демонстрація на телевізорі 1 за допомогою навушників</p>	<p>папір, друк.</p> <p>3. 3D модель мапи, де позначено заражені області</p> <p>СРСР радіо небезпечними речовинами</p> <p>4. Речовий експонат. Протигаз, резина.</p> <p>5. Відеоліст: від мешканки Зони Відчуження про примусову евакуацію.</p>	<p>катастрофи, та заростати зеленню.</p> <p>Відсутність людства у Зоні Відчуження вплинуло на природу цього міста, хоча деякі його території досі заражені великої кількістю радіо небезпечних речовин.</p>		
Тема 3.	1-2	1. Фото	Тема	1.[13]	Звернути увагу на

<p>Образ Чорноб ильської катастро фи у художнь ому мистецт ві та літерату рі</p>	<p>Демонстрац ія на стенді під склом 3. Демонстрац ія стіні 4. Демонстрац ія у вітрині під склом</p>	<p>муралу в місті <u>Прип'ять</u> <u>«Біль»</u>, <u>автор</u> <u>невідомий</u>, 30x20, папір, друк 2. Фото муралу в місті Прип'ять «Біль Чорнобиля », автор невідомий, 30x20, папір, друк. 3. Картина «Монолог» автор Іван Марчук, олія, полотно. 4. Речовий експонат. книга</p>	<p>катастрофи на Чорнобильсь кій АЕС сколихнуло мільйони митців, саме тому її почали відтворювати в культурі та мистецтві. Картини, фотографії, музеї, кінострічки та відеоігри заполонили серця багатьох людей по всьому світі. Не залишила трагедія байдужими і сучасних художників</p>	<p>2.[13] 3.[14] 4.[12]</p>	<p>фото 1-2.</p>
--	--	--	---	-------------------------------------	------------------

		<p>«Чорнобил ьська молитва. Хроніка майбутньо го», Світлана Алексієвич , папір, друк.</p>	<p>напрямку «стріт-арт». Свої настінні шедеври вони робили таємно у будинках міста Прип'ять. Завдяки їхнім роботам можна відчути атмосферу Зони Відчуждення , начебто там досі живуть люді, або їх тіні.</p>		
Тема 4. Зона Відчужд ення у кінемат ографі та	<p>1. Демонстрац ія на стенді під склом. 2. Подіум біля стенду 3.</p>	<p>1.Фото «Зона Відчужден ня з неба», автор невідомий, 30x20,</p>	<p>Недарма 21 сторіччя називають «ерою технологій». Чорнобильсь ка</p>	<p>1.[15] 2.[16] 3.[17] 4.[18] 5.[19]</p>	<p>Демонстрація книги на подіумі підсвічується теплим світлом, увімкнути фрагмент серіалу на телевізорі, допомогти увімкнути планшет та</p>

<p>віртуаль ному простор і</p>	<p>Демонстрац ія на телевізорі 2 за допомогою колонок. 4. Демонстрац ія на стіні 5. Демонстрац ія на планшеті за допомогою наушників</p>	<p>папір, друк. 2. Речовий експонат. «Чорнобил ьський пес Аксель», Анатолій Андржеєвс ький, папір, друк. 3. Відео: фрагмент з серіалу «Чорнобил ь від НВО» 4. Постер гра «S.T.A.L.K .E.R. Тінь Чорнобиля » 5. Речовий експонат:</p>	<p>катастрофа зайняла окреме місце в серцях фотохудожни ків, роботи яких можна побачити у вільному доступі мережі Інтернет. Саме вони допомагають розкрити сюжет сучасного становища Зони Відчуждення та наслідків Чорнобильсь кої катастрофи. А саме завдяки сучасному</p>		<p>надіти наушники.</p>
--	--	---	---	--	-------------------------

			планшет з записом пісні «26.04», Noize MC	кінематограф у, музиці, відеоіграм, можна поринути в атмосферу Чорнобильсь кої катастрофи. Для когось – це моторошно, для когось – захопливо...		
--	--	--	---	---	--	--

Культурна спадщина зони відчуження є надзвичайно цінним ресурсом, як ви вже побачили, який включає у себе велику кількість наукових досліджень, архівів, мистецтва та інших культурних цінностей. Після Чорнобильської катастрофи, коли ця зона стала недоступною для жителів та відвідувачів, я сподіваюся, будуть покладені значні зусилля задля збереження культурної спадщини цього регіону. Я впевнена, що перегляд цієї експозиції залишає вас з глибокими думками про те, що означає бути людиною в складних умовах, та як важливо берегти свій дім та навколишнє середовище. Кожен з нас повинен не допустити, щоб це повторилося в майбутньому, тому закликаю бути свідомими людьми та підтримувати заходи щодо збереження та відновлення нашої екології.

На цьому екскурсія завершується, будь ласка, очікую на ваші запитання. Якщо питань немає, на все добре, до нових зустрічей!

Усього екскурсія триває 45 хвилин, а її аудиторією виступає широке коло відвідувачів.

Отже, дану екскурсію можна використовувати для глибокого вивчення історії та наслідків Чорнобильської катастрофи спеціалістами, а також для занурення культурної спадщини та відображення катастрофи у сучасності.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дипломної роботи були отримані наступні результати: сформульовано ідею музейного проекту, спрямованого на аналіз впливу Чорнобильської катастрофи на соціокультурну сферу. Завдяки музейним методам та експозиційним засобам, було висвітлено важливість та особливості культурного контексту аварії та її наслідків. Проект унікальний завдяки широкому спектру завдань, включаючи відображення Чорнобильської катастрофи в історичному, культурному і соціальному контекстах. Важливий аспект проекту - залучення екологічних організацій для спонсорвання заходів та підтримки екологічних акцій. Ключове завдання - створення безпечної та цікавої платформи для вивчення катастроф для дітей.

У дослідженні ми відтворили причини, події та історію Чорнобильської катастрофи. Головними причинами катастрофи за дослідженнями є: невірна хімічна реакція, халатність та необізнаність персоналу, неправильне розташування енергетичного блоку, помилки керівництва при експлуатації четвертого реактора. Саме вони спричинили найбільшу всесвітню атомну аварію. За дослідженою літературою, можна побачити, що майже усі дії у були заплановані для проведення експерименту на четвертому енергоблоці, окрім вибуху, який стався непередбачено для всіх.

Також, ми дослідили наслідки Чорнобильської катастрофи. Для аналізу ми розділили їх на: екологічні, соціально економічні та політичні. Загалом, через Чорнобильську катастрофу в Україні на той час було забруднено більше ніж 6 областей, 1,5 мільйона гектарів лісів, найбільші водні ресурси Київської області: річка Дніпро, Прип'ять та Київське водосховище. Також вибух хімікатів викликав розповсюдження хвороб як онкології та психічних розладів. Ліквідування екологічних наслідків аварії та евакуація народу понесли за собою великі збитки для держави. Унаслідок забруднення територій радіацією за 1986- 1996 роки продукція скоротилась на 40%. Забруднено 1257,5 тис. га, тобто

дві третини орних земель, з них 607,9 тис. га й дотепер не підлягають відновленню.

Чорнобильську катастрофу можна вважати як одною з причин розпаду СРСР, через нездатність визнати не повну могутність держави, де може статися помилка, та байдужість до мешканців найближчих міст зони аварії.

Практичною частиною дипломного проекту стала розробка проекту виставки «Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі».

Експозиція дипломного проекту відповідає таким параметрам: за профілем – художньо-меморіальна; за типом – класична із скансеном; за метою – основна; за завданням – меморіальна; за призначенням – для фахівців, для туристів, для відвідувачів віком з 16 років; за тривалістю – постійна. Метод побудови експозиції – тематичний, образно-сюжетний, а принцип – комплексно-тематичний. Коротка тематична структура експозиції має розділи: «Історія Чорнобильської катастрофи» та «Образ зони відчуження в культурі та мистецтві». Розділи включають такі теми, як «Події Чорнобильської катастрофи», «Наслідки Чорнобильської катастрофи» та «Образ Чорнобильської катастрофи в художньому мистецтві та літературі.», «Зона Відчуження у кінематографі та віртуальному просторі.».

Дослідження спрямоване на дослідження Чорнобильської катастрофи та її впливу на культуру та мистецтво за допомогою музейних експозиційних засобів. Це дозволяє детально визначити та розуміти значення катастрофи як масштабної історичної події та оцінити її вплив на розвиток сучасного українського і не тільки мистецтва.

Проект музейної виставки розроблений як музейне приміщення з залом експозиції прямокутної форми, яка розділена за змістом на 5 блоків. Кожний розділ розкриває свою тему відповідно, за допомогою архітектурно-художнього плану експозиції. Екскурсовод буде одягнений у класичний костюм.

Також розроблена методична екскурсія ««Чорнобильська сага в дзеркалі часу »», яка складається з чотирьох тем і виступає як екскурсія для вузького

кола відвідувачів, та спрямована на глибоке дослідження історії та культурних наслідків Чорнобильської катастрофи. Дана екскурсія підійде для спеціалістів музеєзнавців. Ця екскурсія відрізняється тим, що вона представлена у формі інтерактивної 3D-виставки, яку можна переглядати у стереоскопічних окулярах. Це дозволить гостям повністю погрузитися в атмосферу Чорнобильської катастрофи та відчути відповідальність і повагу до природи та навколишнього середовища. За допомогою стереоокулярів відвідувачі можуть наближати, підіймати та детально досліджувати експонати, представлені на вітринах та стендах, а також дивитися та навіть приміряти одяг на манекенах у віртуальній реальності.

Результати цього музейного проекту можуть бути використані для розробки виставок та стаціонарних музейних експозицій, що присвячені дослідженню наївного мистецтва. Такий науковий проект стає важливим кроком у формуванні свідомості та привертає увагу до проблем наслідків катастроф, що є важливим аспектом історії та культури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Інформація про аварію на Чорнобильській АЕС та її наслідки, підготовлена для Магате". Атомная енергія. № 5. Листопад 1986. 8 с.
2. Книга Пам'яті України. Чорнобильська трагедія. Ж. : Комунально книжково-газетне видавництво «Полісся». 2016. 640 с.
3. Парламентські слухання на тему: Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. К.. 2008. 46 с.
4. Парламентські слухання на тему: Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. К.. 2008. 48 с.
5. «Передумови та хронологія аварії» URL: <https://chnpp.gov.ua/ua/uk/history-of-the-chnpp/accident-of-1986/18-2010-09-10-07-58-2918> (дата звернення 21.12.2020)
6. Ярослав Файзулін «Чорнобильська трагедія» URL: <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/chornobylska-tragediya> (дата звернення 21.12.2020)
7. «Чорнобиль і гласність: що писали радянські газети про аварію» URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/04/160421_chornobyl_pressa_az (дата звернення 21.12.2020)
8. «Чорнобиль пришвидшив розпад СРСР, вважають історики» URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/chornobyl-ussr-04-26-2011-120721109/240298.html> (дата звернення 21.12.2020)
9. «ЧОРНОБИЛЬСЬКА АВАРІЯ — НАСЛІДОК ПАНУВАННЯ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ» URL: <https://poltava.to/project/6148/> (дата звернення 21.12.2020)

10. «Музеї Києва: Національний музей Чорнобиль» URL: <http://www.primetour.ua/uk/excursions/museum/Natsionalnyi-muzej---CHernobyl---.html> (дата звернення 21.12.2020)
11. «Віртуальна екскурсія національним музеєм «Чорнобиль»» URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/nacziionalnij-muzej-chornobil.html> (дата звернення 21.12.2020)
12. «Музей цивільного захисту Зірка Полин» URL: <https://kv.dsns.gov.ua/ua/Muzej-civilnogo-zahistu-Zirka-polinu.html> (дата звернення 21.12.2020)
13. Екскурсії на один повний день у Чорнобильську зону та Прип'ять URL: <https://www.chernobyl-tour.com/ukraine/53-ekskursyi-na-odin-povniy-den-u-chornobilsku-zonu-ta-pripyat.html> (дата звернення 21.12.2020)
14. Харківський музей Чорнобиля - частина Меморандуму про співпрацю між облдержадміністрацією та «Союзом Чорнобиля України» URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/58530> (дата звернення 21.12.2020)
15. Прип'ять. Місто привид • фототур 2022 URL: <https://photoschool.ua/ua/club/990-pripyat-i-chernobyl-2> (дата звернення 14.03.2022)
16. «Чорнобильський пес Аксель» Анатолій Андржеєвський URL: <https://greenpes.com/books/chornobylskij-pes-aksel/> (дата звернення 21.12.2020)
17. 2019 Primetime Emmy Award Winner Chernobyl URL: <https://www.hbo.com/chernobyl> (дата звернення 21.12.2020)
18. Постер "S.T.A.L.K.E.R. Сталкер. Тінь Чорнобиля" URL: <https://woodposters.com.ua/poster-stalker-stalker-tn-chornobilya.html> (дата звернення 21.12.2020)
19. 26.04 URL: <https://noizemc.com/album/26-04/> (дата звернення 21.12.2020)

Література:

20. Барановська Н. П. Соціальні та економічні наслідки Чорнобильської катастрофи. К. : Наукова думка. 2001. 96 с.
21. Ганоцький В. Чорнобиль – наш біль. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво. 2006. 48 с.
22. Гродзинський Д., Дембновецький О., Левчук О.. Перспективи використання та утримання радіаційно уражених земель. Вісник Національної академії наук України. 2003. №4. 13 с.
23. Іванов Ю. О. Динаміка перерозподілу радіонуклідів у ґрунтах і рослинності: [після аварії на ЧАЕС]. Чорнобиль: Зона відчуження: Збірник наукових праць. К. : 2001. 83 с.
24. Мешкова І. В. Минуле і сьогодення. Географія : науково-методичний журнал. 2012. № 7. 43 с.
25. Мірошніченко М. Курс – на оновлення і залюднення земель (подолання наслідків Чорнобильської катастрофи). Надзвичайна ситуація. 2008. №4. 56 с.
26. Обозна Л. О. Екологія. Охорона природи. Словник-довідник. К. : “Знання”. 645 с.
27. Обозна Л. О. Чорнобильська катастрофа у світлі минулого, сьогодення та майбутнього. Житомир. 2017. 2 с.
28. Патон Б. Е. Проблеми і уроки Чорнобиля. Вісник Академії Наук України. 2011. № 5. 70 с.
29. Попов О. Чорнобильська зона відчуження: Нинішній екологічний стан Укр. світ. 1994. №5-12. 404 с.
30. Примак А. В. Екологічна ситуація в Україні та її моніторинг: аналіз та перспективи. Техніка, медицина, екологія. До. 1990. 219 с.
31. Скалецький Ю. М., Яценко Л. Д. Соціально-економічний розвиток територій, що постраждали в наслідок аварії на Чорнобильській АЕС: проблеми та шляхи їх подолання. К. : 2011. 72 с.

32. Соціально-економічний розвиток територій, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС: проблеми та шляхи їх подолання: зю мат-лів «круглого столу» / за заг. ред. О.В. Литвиненка. К. : 2011. НІСД. 201 с.
33. Стегній О. Чверть століття після Чорнобиля: досвід соціологічного спостереження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг: науково-теоретичний часопис. 2011. № 3. 240 с.

СПИСОК ОБОВ'ЯЗКОВИХ ДОДАТКІВ

Додаток 1

Історична довідка

Чорнобильська катастрофа сталася 26 квітня 1986 року о 1:23 години, та досі не забувається серед багатьох країн світу через її наслідки. Це була аварія на четвертому енергоблоці АЕС, яка стала найбільшою в історії атомної енергетики радіаційна аварія.

За дослідженням були виокремлені основні причини Чорнобильської катастрофи.

Вважають, що внаслідок відключення системи охолодження відбулося перегрівання тепловидільних елементів (ТВЕЛів) з виділенням водню, який утворив з повітрям вибухову суміш. Стався потужний вибух, що зруйнував споруду реактора. Розплавлення ТВЕЛів призвело до згорання графітових блоків (поглиначів нейтронів). Виник вогневий смерч, який втягнув у себе радіоактивні продукти розпаду зі зруйнованої зони. Активність викинутих радіонуклідів становила $1 \cdot 10^{18}$ – $2 \cdot 10^{18}$ Бк без урахування активності викиду інертних газів. Основні викиди тривали близько 10 днів, піднімалися висхідним потоком із зони горіння і розносилися вітром довкола.

Одним з них є, що внаслідок відключення системи охолодження відбулося перегрівання тепловидільних елементів (ТВЕЛів) з виділенням водню, який утворив з повітрям вибухову суміш. Стався потужний вибух, що зруйнував споруду реактора. Розплавлення ТВЕЛів призвело до згорання графітових блоків (поглиначів нейтронів). Виник вогневий смерч, який втягнув у себе радіоактивні продукти розпаду зі зруйнованої зони. Активність викинутих радіонуклідів становила $1 \cdot 10^{18}$ – $2 \cdot 10^{18}$ Бк без урахування активності викиду інертних газів. Основні викиди тривали близько 10 днів, піднімалися висхідним потоком із зони горіння і розносилися вітром довкола.

Також, існує версія, що одна з причин катастрофи це – халатності працівників. Спочатку влада СРСР та МАГАТЕ висували звинувачення виключно персоналу АЕС. Відбувся судовий процес над керівництвом ЧАЕС.

Серед причин у звіті Консультативного комітету з питань ядерної безпеки зазначені: неправильне проектування реактора; недостатнє інформування персоналу про особливості конструкції; Справді персонал здійснив ряд помилок, але зроблено це було в основному через недостатнє інформування і ненавмисно неправильне проектування було результатом поспішного будівництва, яке було проголошене передовою комсомольською будовою. Спроба догодити радянському уряду призвела до неякісної роботи. В 1983 році були виявлені несправності, але їх проігнорували. Існує ще декілька версій. Одна з них полягає у тому, що причина вибуху - порушення роботи циркулярних насосів та розриву трубопроводів, які призвели до стрибка потужності. Висуваються гіпотези про диверсію, чи землетрус. Дехто вважає, що головною проблемою був саме уряд СРСР, який надавав перевагу комуністам, а не спеціалістам. І хоча за всі ці роки було проведено чимало досліджень та розслідувань, достеменною експериментально підтвердженою версії аварії досі немає.

Серед причин у цьому звіті були зазначені:

- неправильне проектування реактора;
- недостатнє інформування персоналу про небезпеки, пов'язані з особливостями конструкції;
- попри те, що персонал і справді здійснив ряд помилок, зроблено це було ненавмисно і в основному через недостатнє інформування.

Є й альтернативні версії про порушення роботи циркулярних насосів та розрив трубопроводів, які призвели до стрибка потужності. Висуваються гіпотези про диверсію чи землетрус.

Російський геофізик Е. В. Барковський говорив про злам земної кори в долині річки Прип'яті і про землетруси, які неодноразово відбувались тут упродовж історії. Розповідають, що незадовго до катастрофи плити 4 реактора почали доволі сильно деформуватись через рух меж розлому.

Дехто вважає, що головною проблемою був саме уряд СРСР, який надавав перевагу комуністам, а не спеціалістам.

Чорнобильську АЕС – першу атомну електростанцію в Україні – побудували на розломі гранітного щита, в межиріччі великих українських рік

Дніпра, Прип'яті, Десни, на кволих грунтах Полісся, на розі вітрів, спрямованій на Київ.

4-й енергоблок здали в експлуатацію поспіхом, на півроку раніше передбаченого терміну. З метою економії коштів під новозбудований блок не заклали бункер, у який у випадку аварії він мав провалитись.

Позбавлені інформації про аварію на Чорнобильській АЕС, люди у місті енергетиків Прип'яті, що поруч зі станцією, 26 квітня справляли сім весіль, батьки гуляли з дітьми по місту, любителі риболовлі сиділи з вудками на березі річки.

Отже, головними причинами катастрофи за дослідженнями є: невірна хімічна реакція, халатність та необізнаність персоналу, неправильне розташування енергетичного блоку, помилки керівництва при експлуатації четвертого реактора. Саме вони спричинили найбільшу всесвітню атомну аварію.

Для нас не дивно, що двадцять перше сторіччя – це розвиток інформативних технологій, та в наш час будь-яка новина миттєво охоплює весь світ через простір Інтернету. Та, на жаль, під час Чорнобильської катастрофи, коли час йшов на хвилини, таких технологій не було. Тож, розберемо послідовність подій у трагедії.

Випробування на 4-у енергоблоці було намічено провести вдень 25 квітня 1986г. при тепловій потужності реактора 700 МВт, після чого реактор планувалося зупинити для проведення планових ремонтних робіт. Слід зазначити, що програма випробувань відповідала діючим на той момент вимогам. Таким чином, випробування повинні були проводитися в режимі зниженої потужності, для якого характерні підвищена, щодо номінального, витрата теплоносія через реактор, незначний недогрів теплоносіїв до температури кипіння на вході в активну зону і мінімальний паровміст. Ці чинники мали прямий вплив на масштаб аварії.

О 1:23:04 почався експеримент. У цей момент жодних сигналів про несправності або про нестабільний стан реактора не було. Через зниження обертів насосів, підключених до «вибігаючого» генератора і позитивного

парового коефіцієнта реактивності, почалася тенденція до збільшення потужності (вводилася позитивна реактивність), проте система управління успішно цьому протидіяла. О 1:23:40 оператор натиснув кнопку аварійного захисту. Точна причина цієї дії оператора невідома, існує думка, що це було зроблено у відповідь на швидке зростання потужності. Проте Анатолій Дятлов (заступник головного інженера станції з експлуатації, що знаходився у момент аварії в приміщенні пульта управління 4-им енергоблоком) стверджує в своїй книзі, що це було передбачено раніше на інструктажі і зроблено в штатному (а не аварійному) режимі для глушіння реактора разом з початком випробувань з «вибігу» турбіни, після того, як стержні автоматичного регулювальника потужності підійшли до низу активної зони. Системи контролю реактора також не зафіксували зростання потужності аж до включення аварійного захисту.

Наступного після аварії дня, урядова комісія ухвалила рішення про негайну зупинку 1 і 2 енергоблоків та евакуацію населення Прип'яті. Упродовж 27 квітня більш як 44,5 тис. мешканців міста енергетиків були евакуйовані в сусідні з Чорнобильським Поліський та Іванківський райони, 1 тис. – виїхали в Чернігівську й інші області. В Прип'яті залишилося тільки 5 тис. чол., які були залучені до проведення невідкладних ліквідаційних робіт. В повідомленні КДБ вказується, що станом на 8.00 год. 28 квітня рівень радіації на 3 і 4 енергоблоках становив 1000-2600, а на окремих ділянках міста – 30-160 мікрорентген в секунду. В цьому місці на документі Володимир Щербицький зробив свою, тепер вже відому, примітку – «Что это означает?». Це промовисте свідчення того, що навіть найвищі посадові особи держави до кінця не усвідомлювали рівня. Аварія такого масштабу і з такими наслідками сталася вперше у світі. Вченим ще не доводилося вирішувати такі завдання.

Отже, за дослідженою літературою, можна побачити, що майже усі дії у були заплановані для проведення експеримента на четвертому енергоблоці, окрім вибуху, який стався непередбачено для всіх.

Чорнобильська катастрофа стала проблемою не тільки для України, а для всього світу через її масштабні наслідки. Для більшого розуміння ми розділили їх на три типи: екологічні, соціально-економічні, політичні.

Вибухом на реакторі четвертого енергоблоку ЧАЕС в атмосферу викинуто біля 450 типів різноманітних радіонуклідів, більшість з яких за даними наукових досліджень являлись короткоживучими протонами. Основним з них був радіоактивний йод з періодом напіврозпаду 8,04 дня, який на 50%– 70% і обумовив радіоактивність того часу.

Радіоактивним забрудненням було уражено понад 5 мільйонів гектар території України, більша частина яких складала сільськогосподарські угіддя. Забруднено також 1,5 мільйона гектарів лісів. Була забруднена територія 32 районів шести областей.

Чорнобильська катастрофа призвела до забруднення водних ресурсів річок Дніпро, Прип'ять, Київського водосховища, на дні якого накопичилось біля 60 мільйонів тон радіоактивного мулу.

Перед Україною стала задача евакуації населення з 30-ти кілометрової зони радіоекологічного контролю, перепоховання радіоактивних відходів, дезактивації, створення спеціалізованих інженерних конструкцій і технологій. Першою державною програмою було створено комплекс «Вектор» з дезактивацією, транспортуванням, переробкою і перепохованням радіоактивних відходів. Поряд з цим вирішувалось питання як зупинити викиди радіоактивних речовин з ушкодженого реактора на довгий термін. В ті часи в реакторі четвертого енергоблоку знаходилось 180 тон ядерного палива.

В той же час радіоактивне забруднення довкілля в результаті накопичення та зберігання відходів уранового виробництва не призводить до появи гострих наслідків, у тому числі і працівників, які виконують роботи з моніторингу стану сховищ відходів уранового виробництва та їх охорони. В останньому випадку радіоактивне забруднення здатне спричинити віддалені наслідки у персоналу, що працює на забруднених територіях, та генетичні наслідки у персоналу та населення, що мешкає в зоні впливу сховищ радіоактивних відходів (РАВ).

Проведені обстеження показали, що лише в Україні забруднення стронцієм-90 (із питомою активністю біля $11,1 \cdot 10^{10}$ Бк/км²) і цезієм-137 (із питомою активністю біля $18,5 \cdot 10^{10}$ Бк/км²) становить понад 3420 кв. км. 2

За час, що минув після аварії на Чорнобильській АЕС, радіаційний стан територій, що зазнали радіоактивного забруднення, істотно поліпшився. Цьому сприяли як природні процеси, так і здійснення захисних заходів. Так, після 1986 р. рівні випромінювання в навколишньому середовищі знизилися в декілька сотень разів. Вже нині більшість територій, які зазнали забруднення радіоактивними речовинами з відносно незначним періодом напіврозпаду стали безпечними для проживання і економічної діяльності.

Катастрофічні наслідки постчорнобильського лиха призвели до відчутної деформації самого способу життя мільйонів людей та спричинили низку глобальних змін у психіці. Мається на увазі хронічний стрес, депресія, зростання конфліктності і поширення неконструктивних засобів подолання життєвих утруднень, втрату життєвої перспективи, агресивність одних і споживацтво інших. Згідно з проведеними після чорнобильської аварії науковими дослідженнями, у дітей та підлітків із зон радіаційного забруднення сталися помітні зміни в учбовій діяльності та якостях особистості. Серед них значне місце займають непаталогічні форми психогеній, які виявляються в тимчасовій емоційній напруженості, функціональними розладами ЦНС з появою синдрому екологічної дезадаптації, основними проявами якого є підвищена збудливість, рухова гіперактивність аж до розгальмованості, швидка 173 втомлюваність, що призводить до зниження успішності навчання, поведінкових розладів, невротичних реакцій.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи в перший рік із забрудненої радіацією зони було евакуйовано 115 тисяч людей. У 1987 році за межами 30-кілометрової зони було відселено ще кілька десятків населених пунктів, і евакуація планується й надалі. А тим часом, не в змозі обжитися на чужині люди повертаються до рідних домівок, незважаючи на радіацію. Без дозволу повернулось і мешкає зараз у зоні відчуження близько семисот осіб. Поряд із радіоекологічними, у зоні існують інші проблеми, з-поміж них — кілька першочергових.

1. Проблема сільськогосподарських угідь. Уже вісім років бур'яни запанували на раніш оброблюваних ланах, і це впливає на хліборобство сусідніх районів.

2. Проблема лісових масивів. До 1992 р. ліси зони відчуження були практично без догляду. Це викликало багато питань (протипожежна безпека, загроза розмноження лісових кліщів та їхнього поширення в прилеглих до зони лісу тощо).

3. Проблема диких тварин. Вже відомо, що диких кабанів стало стільки, що місцями зник навіть трав'яний покрив. А вовки, — що станеться, коли розплодяться й вони? Окреме питання — рознесення тваринами й птахами радіаційного бруду.

4. Проблема викидів в атмосферу та воду шкідливих речовин. Ця проблема в зоні відчуження, де відсутня промисловість, не така вже й гостра (якщо не брати до уваги радіаційну забрудненість). У Києві вона набагато гостріша.

5. Проблема санітарного стану водойм та повітря. У відповідності із Законом України «Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного заоруднення після Чорнобильської катастрофи» Адміністрації зони відчуження доручено відповідати за оперативне та об'єктивне й повне інформування населення про екологічний стан зони відчуження. Тому з 1993 року в Чорнобилі видається «Бюлетень екологічного стану зони відчуження». Нині виходить друком уже третій випуск бюлетеня. В його чотирьох розділах оцінюється стан ґрунтів у зоні, стан повітря, стан водних об'єктів, а також флори й фауни.

Отже, через Чорнобильську катастрофу в Україні на той час було забруднено більше ніж 6 областей, 1,5 мільйона гектарів лісів, найбільші водні ресурси Київської області: річка Дніпро, Прип'ять та Київське водосховище. Також вибух хімікатів викликав розповсюдження хвороб як онкології та психічних розладів.

Прип'ять було дуже велике місто на той час, та одним з головних питань на час аварії було питання з евакуації людей. Надмірно жорсткі підходи до формування зон радіоактивного забруднення території, масштабні заходи з ліквідації наслідків аварії призвели до надмірного зростання кількості потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи, а також невиправдано високих матеріальних і фінансових витрат на її ліквідацію. IV зону посиленого радіоекологічного контролю довкола ЧАЕС було виділено на підставі

прогнозних оцінок дози населення від 0,5 до 1,0 мЗв/рік, тоді як чинна на 1986 р. нормативна база допускала аварійне опромінення населення у значно більших дозах, а прийняті у 1987 р. нові нормативи – до 1 мЗв/рік. Такий підхід призвів до необґрунтованого збільшення кількості потерпілих (населення IV зони). До цієї зони входить до 50 % радіоактивно забрудненої території та близько 60 % населених пунктів, що підпадають під регулювання Чорнобильського законодавства. Прийняті урядові рішення щодо реевакуації відселеного внаслідок аварії населення спочатку у тримісячний термін (згодом збільшений до півроку) зумовили залучення до масштабних дезактиваційних робіт невиправдано великої кількості фахівців.

По-перше, мешканців окремих населених пунктів було переселено на території, чисті від чорнобильської радіації, проте зі значною техногенно підсиленою природною радіацією (природний радон у приміщеннях), за рахунок якої дози опромінення населення є значно вищими за чорнобильські дози.

По-друге, переселене населення й досі має проблеми соціальнопсихологічної адаптації до нових місць проживання та порозуміння з корінними громадами.

По-третє, не виселені з різних причин мешканці навіть із II зони обов'язкового відселення соціально краще адаптовані, ніж відселені. І зрештою, сотні сімей, які проживають у II зоні, відмовилися від евакуації, а з часом і значна частина евакуйованих громадян повернулася до рідних домівок на радіоактивно забруднених територіях.

До зони радіоактивного забруднення потрапили 735 населених пунктів Житомирщини, а саме: Володарсько-Волинського, Ємільчинського, Коростенського, Лугинського, Малинського, Народицького, Новгород-Волинського, Овруцького, Олевського районів і міста Коростень, Малин, Овруч. Чорнобильська катастрофа ускладнила економічні та демографічні умови цього регіону. Унаслідок цього за 1986- 1996 роки продукція скоротилась на 40%. Забруднено 1257,5 тис. га, тобто дві третини орних земель, з них 607,9 тис. га й дотепер не підлягають відновленню.

Спричинено значних збитків народному господарству, культурно-освітнім закладам, соціальнопобутовій сфері та великої шкоди здоров'ю людей. У 1986 р. було евакуйовано майже 116 тис. осіб, унаслідок чого виникла проблема додаткового будівництва житла для переселенців. У 1986-1987 рр. для них було збудовано близько 15 тис. квартир, гуртожитків, 23 тис. споруд, приблизно 800 установ соціальної та культурної сфери. Замість відселеного міста Прип'ять для персоналу Чорнобильської АЕС побудовано нове місто Славутич. Загальна сума прямих збитків унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС у 1986-1989 рр. становила близько 12,6 млрд доларів США.

Україна особливого значення надає співробітництву з країнами, що найбільше постраждали від катастрофи, – Республікою Білорусь і Російською Федерацією. Органами державної влади та населенням багато зроблено, щоб звести до мінімуму наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС. Прямі витрати України на пом'якшення наслідків Чорнобильської катастрофи за період з 1986-1991 рр. становили близько 3 6 млрд доларів США, а за період від 1992 до 2005 року витрати становили 7 млрд доларів США. Допомога потерпілим областям була зосереджена на заходах з відновлення життєдіяльності уражених радіацією регіонів, проведення соціальної підтримки населення, яке залишилося проживати в забруднених областях, організації медичного обслуговування.

Отже, ліквідування екологічних наслідків аварії та евакуація народу понесли за собою великі збитки для держави.

Чорнобильську катастрофу вважають першим тестом політики "гласності", курс на яку оголосив на з'їзді КПРС у лютому 1986 року Михайло Горбачов.

Інформація про аварію на Чорнобильській атомній станції в ніч проти 26 квітня 1986 року, яку згодом назвуть наймасштабнішою техногенною катастрофою в історії, взагалі не висвітлювалася радянськими чи українськими ЗМІ впродовж перших двох днів.

Повідомлення про аварію на ЧАЕС у радянських ЗМІ вперше з'явилося майже за три доби – ввечері 28 квітня у програмі "Час". Це оголошення, фактично, зробили під тиском міжнародної спільноти, яка вимагала від СРСР пояснень щодо підвищених рівнів радіації на території інших країн.

Історик Іван Патриляк каже, що, на його думку, якщо б Чорнобильська катастрофа не сталася, Радянський Союз проіснував би трохи довше: «Економічний резерв був би розтягнутий на більший період. Це по-перше, а по-друге на території України продовжувався б летаргійний сон. Те, про що в Москві в 85-86-му вже писали в журналах, в Україні за те ще викликали в КДБ. Тобто Щербицький зробив такий заповідник застою. Власне Чорнобиль був таким поштовхом, який цей заповідник застою остаточно повалив». Але тоді, 25 років тому, навіть тодішнє радянське керівництво не усвідомлювало масштабів катастрофи. Американець українського походження Олександр Січ був першим і довгий час єдиним західним дослідником, який працював в Чорнобильській зоні. «Я зрозумів з документів, що Політбюро не знало 36 годин після інциденту, наскільки він був значним. Причина цього у тому, що працівники, директор АЕС просто не хотіли в це вірити. Чисто психологічно вони не могли усвідомити те, що робота ядерного реактора могла закінчитися такою катастрофою», – каже він.

Новини почали надходити до Києва і містом поширювалися чутки та наростала паніка. Люба Шара, яка зараз мешкає з родиною у штаті Вірджинія, 25 років тому закінчувала київську школу. Про Чорнобиль вона вперше почула від сестри, адже офіційної інформації тоді не можливо було отримати:

«Через кілька днів пішли чутки про так звані міністерські садки, школи на Печерську. Говорили про те, що всі діти евакуйовані і тільки самі дурні і їхні діти залишилися в Києві».

Тим часом, розповідає історик Іван Патриляк, радянське керівництво радилося у Москві, що казати людям: «Горбачов, Лігачов і інші, як тоді казали «ответственные товарищі», радилися, яку інформацію дати своєму суспільству, яку дати союкріаінам і яку дати Сполученим Штатам, Британії і іншим західним державам. Зокрема, така фраза звучала, начебто, у Рейгана, мабуть, вже фотографії на столі лежать. Не можна сказати, що не було ніякого вибуху. Треба щось таке, інформацію якусь подати. Вирішено було подати три правди. Три правди означає, що була подана фактично брехня. А так як це була брехня, то це підірвало довіру населення, довіру громадян до партії і органів влади». Люба Шара відчула це особисто: «Чорнобиль був великим поштовхом у тому, що я

зрозуміла, що цій системі довіряти не можна, і що керівники, які керують державою, не дбають про людей».

Чорнобильська катастрофа стала одним із каталізаторів розпаду СРСР. Аварія стала тією останньою краплею, яка переповнила чашу людського терпіння. Приховування владою правди про факт катастрофи та її наслідки, брак інформації про заходи безпеки і недостатня допомога потерпілим похитнули віру в цінності комуністичної ідеї навіть у найбільш лояльних її прихильників. Крім того, спроби Москви приховати правду про катастрофу та її наслідки посилили опозиційний національно-демократичний рух в Україні, до його учасників долучилися екологи — активісти боротьби проти забруднення навколишнього середовища.

У багатьох регіонах України люди почали виходити на акції протесту проти будівництва нових і експлуатації старих атомних електростанцій, відповідні публікації в пресі.

Перші громадські організації формувалися саме навколо теми аварії на Чорнобильській АЕС. Незабаром такі дві організації як «Зелений світ» та Союз «Чорнобиль» перетворилися в політичну силу.

Регіонами України прокотилися акції протесту проти будівництва нових і експлуатації старих атомних електростанцій. Участь у них взяли тисячі людей. Хоч як протидіяв КДБ, 26 квітня 1988 року в Києві відбулася перша несанкціонована демонстрація під гаслами — «Геть АЕС з України», «УКК — за без'ядерну Україну», «Не хочемо мертвих зон», «АЕС — на референдум», «Промисловість, землю, воду — під екологічний контроль», «Кожному — персональний дозиметр». А вже невдовзі імперія, побудована на брехні, впала.

Чорнобиль також остаточно підірвав економічні підвалини Радянського Союзу.

Українська діаспора після аварії на ЧАЕС виявила високу громадянську позицію та активність у світі. Вона організовувала демонстрації, готувала звернення до урядів західних держав, збирала матеріали про трагедію. Закордонний провід Української головної визвольної ради у вересні 1986 року доклав значних зусиль, аби питання Чорнобиля внести на розгляд ООН.

Чорнобильська катастрофа стала одним із каталізаторів розпаду СРСР. Спроби Москви приховати правду про її наслідки, недостатні заходи безпеки і допомоги потерпілим похитнули віру в «гуманність» комуністичної ідеї навіть у найлояльніших прихильників. Радянська влада продемонструвала кричущу безвідповідальність за долі людей.

Українська діаспора негайно пов'язала події на Чорнобильській АЕС із колоніальним безправним статусом України. Голова Центрального комітету Українських організацій у Франції Ярослав Мусянович і член закордонного представництва Української гельсінкської групи Леонід Плющ зробили 2 травня 1986 року заяву.

Українці Сполучених Штатів Америки зібралися 30 квітня 1986-го на антирадянські демонстрації перед будівлями представництва СРСР при ООН у Нью-Йорку та секретаріату ООН. У церквах Нью-Йорка, Чикаго й інших американських міст відбулися панахиди за жертвами ядерної катастрофи.

В США й Канаді українці створили низку громадських організацій, аби привернути увагу вільного світу до Чорнобильської аварії. Вони проводили демонстрації, готували звернення до урядів західних держав, збирали матеріали про аварію на Чорнобильській АЕС. Закордонний провід Української головної визвольної ради у вересні 1986 року доклав значних зусиль, щоб питання Чорнобиля внести на розгляд ООН. Кагебісти інформували партійних босів: «Здійснюються спроби нав'язати світовій громадськості думку, що начебто в СРСР чиниться „політика геноцида стосовно українського народу“. З цією метою функціонери ЗП УГВР в контакті зі спецслужбами США здійснюють опитування радянських громадян, котрі прибувають різними каналами до Сполучених Штатів, а також іноземців, що відвідали Україну. Зазначені матеріали після відповідної „обробки“ оунівці мають намір використати для антирадянської обробки представників закордонних делегацій—учасників роботи Генеральної сесії ООН».

У квітні 1987-го в США відзначили перші роковини аварії на Чорнобилі: «За отриманими КДБ УРСР оперативними даними, так званий „Всесвітній конгрес вільних українців“ (СКВУ) оголосив „тиждень чорнобильської трагедії“,

що починається з 26-го квітня ц.р., — читаємо у звіті КДБ 10 квітня 1987-го. — У цей період у Нью-Йорку, Вашингтоні, Філадельфії та Чикаго планується проведення антирадянських збіговиськ, богослужінь та панахид „у пам’ять про жертв Чорнобиля“. 1 травня у Нью-Йорку передбачається хода до будівлі ООН зі свічками та траурними стрічками». У цей же час в Києві КДБ зірвав заплановані чорнобильцями заходи. Евакуйовані з 30-кілометрової зони мешканці житлових масивів Троєщина і Харківське шосе планували зібратися в центрі міста 26 квітня 1987-го, і висловити невдоволення мізерними розмірами відшкодувань матеріальних втрат, відсутністю постійної прописки в столиці, неправдивими діагнозами, які їм встановлювали в лікарнях. Ця акція могла мати значний резонанс, тому КДБ зробив усе, аби її не допустити.

Отже, Чорнобильську катастрофу можна вважати як одною з причин розпаду СРСР, через нездатність визнати не повну могутність держави, де може статися помилка, та байдужість до мешканців найближчих міст зони аварії.

Додаток 2

Соціологічне дослідження (анкета і загальний аналіз потенційної музейної аудиторії)

Під час розробки програми реалізації проекту "Історія Чорнобильської катастрофи та її вплив на соціокультурне середовище" було проведено соціологічне опитування з метою визначення потенційних груп співпраці. В опитуванні взяли участь 30 учасників екскурсії. Опитування включало 14 запитань різного типу (закриті, напівзакриті та вільні відповіді).

1. Ваша стать:

- Чоловіча (12)
- Жіноча (14)
- Утримуюсь від відповіді (4)

2. Ваш вік:

- Від 14 до 18 років (12)
- 18-24 (7)
- 25-34 років (7)
- 35-54 років (3)
- Від 55 років (3)

3. Ваша діяльність:

- Школяр (5)
- Студент (15)
- Працевлаштований/-а (8)
- Пенсіонер (2)

4. Як часто Ви відвідуєте музеї?

- Один раз в короткий проміжок часу (5)
- Декілька разів в короткий проміжок часу (10)
- Один раз в пів року (3)

- Декілька разів у півроку (5)
 - Інше (7)
5. Якого профілю музеї Ви хотіли б відвідати?
- Історичні (12)
 - Краєзнавчі (3)
 - Літературні (6)
 - Інші (9)
6. З якою метою Ви відвідуєте музеї?
- Культурний відпочинок (8)
 - З метою освіти (15)
 - Туризм (4)
 - Інше (3)
7. Що Вам не подобається в музеях?
- Монотонні екскурсії (8)
 - Яскраве світло в приміщенні (9)
 - Не актуальні виставки/експонати (3)
 - Тривіальність виставок, які не змінюються (6)
 - Інше (4)
8. Що Вам подобається в музеях?
- Інтерактиви (5)
 - Поєднання застарілих технологій із інноваційними технологіями (12)
 - Науково-педагогічна діяльність (10)
 - Інше (3)
9. Які форми комунікації Вам були б цікаві у музеї?
- Традиційні (екскурсії, конференції, семінари) (10)

- Нетрадиційні (майстер-класи, віртуальні музеї/екскурсії, 3D технології) (18)
- Інше (2)

10. Яким чином Ви отримujete інформацію про конкретний музейний заклад?

- ЗМІ (5)
- Соціальні мережі (20)
- Інтернет сайти (3)
- Інше (2)

Персональні запитання:

11. Яка тема в музеї історичного профілю Вас найбільше цікавить?

- Меморіальні (5)
- Воєнно-історичні (5)
- Етнографічні (4)
- Загальноісторичні (4)
- Інше (12)

12. Який з перерахованих експонатів асоціюється у Вас з Чорнобильською катастрофою?

- 1 Лічильник Гейгера (15)
- 2 Протигаз (8)
- 3 Одяг пожежників та ліквідаторів аварії (7)

13. Звідки Ви дізналися про поточну виставку?

- Від друзів (5)
- Через ЗМІ (15)
- Через вищий навчальний заклад (університет/інститут) (10)

14. Чи проявляєте Ви цікавість до історії України?

- Так (16)

- Ні (5)
- Інколи проявляю цікавість (9)

Після аналізу даних було виявлено групу з 7 респондентів (серед яких 4 чоловіків та 3 жінок віком від 18 до 35 років), які найчастіше відвідують музеї та проявили інтерес до поточної теми. З них було сформовано фокус-групу для подальшого опитування.

Додаток 3

Сценарій по презентації екскурсій фокус-групі

7 респондентам (4 чоловікам та 3 жінкам віком від 18 до 35 років), для опитування було запропоновано ряд екскурсій.

Сценарій роботи фокус-групи з презентацією екскурсії на базі музейної експозиції “Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі”

Модератор: Добрий ранок всім присутнім! Сьогодні ми зустрілися, щоб обрати екскурсії, які будуть організовані на основі нашої музейної експозиції. Мене звати Каплун Валерія Ігорівна і ми знаходимось на експозиції “Чорнобильська катастрофа у соціо-культурному вимірі”. Розпочнемо.

Респондент. Добрий ранок, Валеріє Ігорівно дуже раді Вас бачити.

Респондент. Дякую за запрошення

Модератор. Я щиро вдячна за Вашу присутність. Сьогодні я хотіла б поговорити з Вами про екскурсії, які ми хотіли б запровадити у концепцію нашого історичного музею. На разі, я роздам Вам список екскурсій для подальшого ознайомлення.

№	Назва	Вид	Тип	Цільове призначення	За жанром	Аудиторія
1	AR-екскурсія “Прип’ять. Машина часу”	зовнішня	оглядова	Загальноосвітня	Екскурсійно-демонстрація	Широке коло відвідувачів

2	Екскурсія “Чорнобиль. Подорож”	внутріш ня	оглядова		Показов а екскурсі я	Широке коло відвідувачів
3	Екскурсія “Чорнобиль. Це наша земля - ми тут живемо”	Внутріш ня	оглядова	Загальноос вітня	Меморія льна	Широке коло відвідувачів
4	Екскурсія “Чорнобильська сага в дзеркалі часу”	Внутріш ня	тематичн а	Навчальна	Меморія льна	Профільні музейні працівники, студенти, історики, етнографи.
5	Екскурсія "Таємниці Чорнобиля: Подорож у минуле та майбутнє"	Зовнішн я	оглядова	Загально освітня	Показов а	Широке коло відвідувачів

Респондент: Ми готові допомагати

Модератор: Тоді розпочинаємо! Для початку, я розповім Вам про деякі екскурсії, і ми разом виберемо ті, які зацікавлять Вас найбільше. Зараз я перелічу деякі екскурсії, які можуть бути запропоновані в майбутньому. Перша екскурсія - AR “Прип’ять. Машина часу” відбудуватиметься на території національного музею “Чорнобиль”. Вона буде присвячена Прип’яті та тій самій страшній події, що відбулася 26 квітня 1986 року. Цю виставку може відвідати

кожен бажаючи дізнатися більше про катастрофу, адже там будуть показані розсекречені документи, карти, фотографії, пам'ятки народної архітектури Полісся, зібрані експедиціями музею у Чорнобильській зоні відчуження.

Респондент: Виходить, що ми зможеш поглибити наші знання про подію, а також дізнатися більше інформації про прибережні зони, як, до прикладу, Полісся?

Модератор: Вірно! А також, завдяки інноваційним технологіям, а саме доданої реальності (AR) та Вашого смартфона - Ви зможете оживити подані експонати та потрапити у VR-тур по Прип'яті.

Респондент: А якщо в нас не буде девайсу чи ми в чомусь не можемо розібратися?

Модератор: Не переживайте! Музей надає смартфони впродовж всієї екскурсії по закінченню якої Ви їх повертаєте назад. Щодо правильного користування технічним приладдям - там завжди є екскурсоводи та їхні помічники, які Вам підкажуть

Респондент: А яка тривалість екскурсії? Адже, наскільки я зрозумів, це тип виставки багато комплексний, тим самим у Вас є вибір яку екскурсію обрати, вірно?

Модератор: Саме так! Всі екскурсії розраховані майже по однаковому часу. Тобто, якщо Ви обираєте екскурсію з елементами VR, а інші - без або ж тільки AR, то обидві екскурсії будуть тривати майже однаково. Ви можете дізнатись більше інформації обравши цю екскурсію.

Респонденти: Дякуємо за інформацію. Будемо міркувати

Модератор: Будь ласка. На разі, ми переходимо до наступної екскурсії “Чорнобиль. Подорож”, що проходитиме у столичному ВДНГ. Перша вона пройде у закритому форматі, проте в скорому часі організатори екскурсії підлаштують її для публічного перегляду. Вона багатоскладова, що включає в себе сім блоків, які розповідають про події, що сталися у 1986 році, про саму аварію та її ліквідацію, про людей, які були тісно пов’язані з пам’ятковою датою 26-го квітня 1986 року. Одна з відмінних деталей поточної екскурсії є показ робіт світових митців (зокрема української художниці Марії Примаченко).

Респондент: Я не знала, що Марія Приманченко писала картини про Чорнобиль. Дуже цікаво

Модератор: Так, вона написала “Чорнобильський бестіарій”, “Пам’яті Валерія Ходемчука” та інші у жанрі наївного мистецтва. Поєднання її фантазій, поліської культури та реальних подій наштовхує на різні роздуми не тільки того часу, а й теперішнього.

Респондент: Опис інтригуючий. Обов’язково відвідаю.

Модератор: Чудово. В такому випадку, ми переходимо до 3 екскурсії “Чорнобиль. Це наша земля - ми тут живемо”. Це масштабний арт-проект кількох експедицій 2004-2005 років присвячений культурі та традиціям українського Полісся. Вона присвячена традиціям найархаїчного регіону України - Полісся, де після трагедії ланцюг передавання спадщини було майже втрачено. Ця екскурсія-демонстрація бере за основу фотороботи спроектовані кінорежисером Сергієм Марченко та американським істориком Мироном Стахівним. А також, на публіку буде представлений фільм “Поліські образи”

Респондент: Наскільки я розумію, ця екскурсія розкаже не тільки про катастрофу 26-го квітня, а розкриє більше фактів про старовинну культуру самого регіону.

Модератор: Вірно підмічено. Чорнобильська катастрофа вплинула на весь світ в цілому, але поза цими межами руйнівного ефекту вона нанесла українському народові, що проживав в цих краях. І цілком розумно, розширити знання на рахунок передісторії регіону.

Респондент: Дуже цікаво. Але не вважаєте Ви, що ця екскурсія буде настільки популярною серед відвідувачів?

Модератор: Це все індивідуально. Ця екскурсія буде корисною всім: від студентів-краєзнавців до туристів, адже поглиблює знання про самий український народ. Але Ви мусите поквапитись, адже ця виставка має короткий проміжок часу.

Респондент: Дякую. Буду думати

Модератор: Добре, а я представляю Вашій увазі нашу 4 екскурсію “Чорнобильська сага в дзеркалі часу”. Ця екскурсія відзначається своєю інноваційністю - інтерактивна 3D-виставка, що представлена у стереоскопічних окулярах. Це дозволить повністю зануритися в атмосферу подій Чорнобильської катастрофи. Використання стереоокулярів дозволить наблизитись до експонатів, які виставлено на вітринах та стендах, підіймати їх та ретельно розглядати. Також Ви матимете можливість розглядати та навіть "приміряти" одяг на манекенах у віртуальній реальності.

Респондент: Це дуже цікаво. Тобто ми зможемо наблизити документи і інші експонати, що знаходяться під склом?

Модератор: Так все вірно! Ну а наша остання екскурсія «Таємниці Чорнобиля: Подорож у минуле та майбутнє» буде розрахована на широке коло відвідувачів, так звана «Екскурсія-урок» розповість про те, як Зона Відчуження змінювалася з моменту життя до трагедії, в момент та після, а також як зараз людство

сприймає Чорнобильську катастрофу. На цій екскурсії Ви зможете ознайомитись з фотографіями та документальними фільмами, які знімали очевидці, прочитати листи пам'яті про Чорнобиль, а також самостійно доповнити нашу книгу спогадів про Чорнобиль, своїми враженнями та уявленнями про нього.

Респондент: Дякую за такі цікаві екскурсії. А зараз ми обираємо, яка з них нам більше сподобалась, так?

Модератор: Так, звісно. Ви обираєте яка з екскурсій привернула Вашу увагу і яку б Ви хотіли відвідати в першу чергу.

Респондент: Добре, тоді якщо так подумати, то деякі екскурсії будуть скоріше для працівників культури та історії. Не дивлячись на це вони також дуже цікаві і для нас, як для людей зацікавлених у темі?

Модератор: Так, це правда. Не дивлячись на це, Ви можете обрати будь-яку екскурсію яка Вам сподобається. Екскурсії для спеціалістів розроблені з поглибленою інформацією, тому важливо щоб Ви вже знали хоча б трохи про Чорнобильську катастрофу.

Респондент: От мені, якщо відверто, сподобалась четверта екскурсія. Не знаю як для спеціалістів, а мені, простій відвідувачці було б цікаво трохи зазирнути глибше у історії та відображення у культурі. І до-речі, мій друг теж хоче.

Модератор: О, це – дуже неочікувана пропозиція. А чи буде це цікаво іншим?

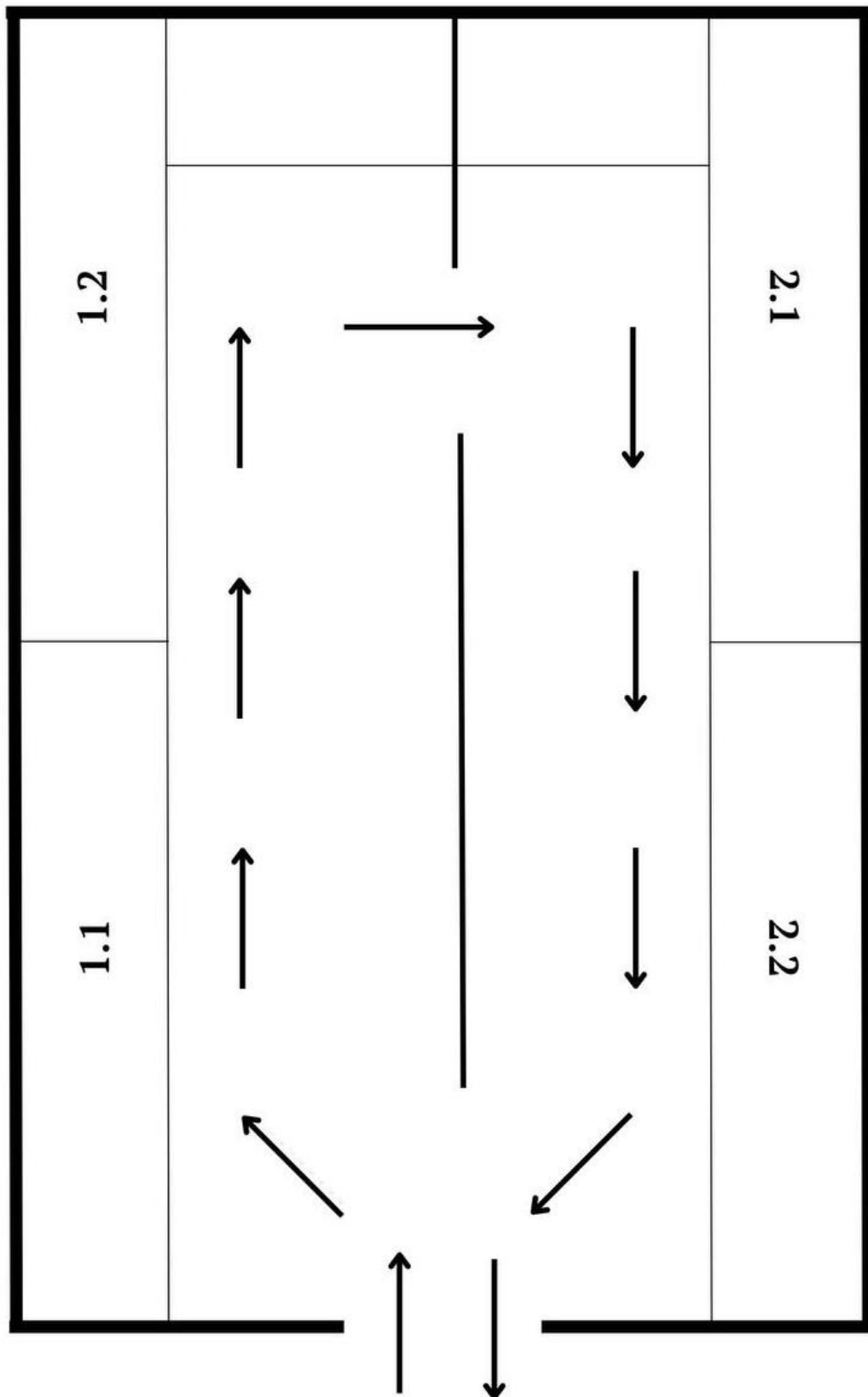
Респондент: Мені цікаво, я – за!

Респондент: Я теж за. Я не можу сказати, що дуже ретельно вивчала історію Чорнобильської катастрофи, але мені цікаво.

Модератор: Дякую, ви не уявляєте, як мені приємно це чути. Та на цьому мабуть усе. Дякую що допомогли обрати екскурсію і дали зворотній зв'язок. Чекаю Вас на екскурсіях!

Отже, проаналізувавши матеріали, які запропонували респонденти. Більшістю голосів було обрано найкращою екскурсією - «Чорнобильська сага в дзеркалі часу» (проголосувало за – 5, проти – 2), найменш цікавою виявилась екскурсія - «Чорнобиль. Це наша земля - ми тут живемо» (за проголосувало – 3, проти – 4).

Додаток 4
Топографія виставки
План

Додаток 5

Запрошення на виставку

Історія **ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ**

та її наслідки на соціально-культурне середовище

Інтерактивна 3-D виставка в стереоскопічних окулярах

Харків, вул. Григорія Сковороди 79

www.chornobylmus.com

Пн-Нд 8:00-16:00

Додаток 6

Квиток на виставку

Історія

ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

та її наслідки на соціально-культурне середовище

Пн-Нд 8:00-16:00

www.chornobylmus.com
Електронний квиток

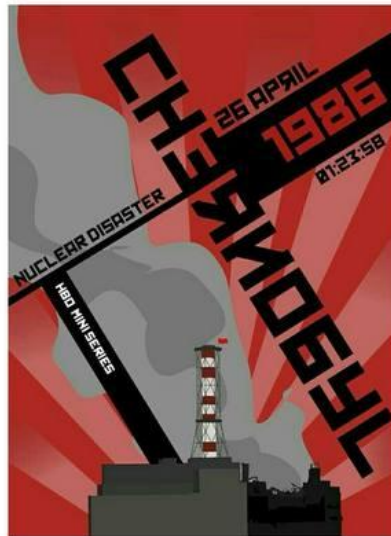

Додаток 7

Шопер

Додаток 8 Стікери

Додаток 9

СЛОВНИК ВИКОРИСТАНИХ АБРЕВІАТУР

1. АЕС - Атомна електростанція
2. КДБ - Комітет державної безпеки
3. КПРС - Комуністична партія Радянського Союзу
4. МАГАТЕ - Міжнародне агентство з атомної енергії
5. МВт - Мегават
6. ООН - Організація Об'єднаних Націй
7. РАВ - Радіоактивний викид
8. СКВУ - Сталкерське контрольно-вимірювальне устаткування
9. СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік
10. США - Сполучені Штати Америки
11. ТВЕЛ - Творчий виробничий експериментальний лабораторний
12. УКК - Український культурний канал
13. УРСР - Українська Радянська Соціалістична Республіка
14. ЦНС - Центральна нервова система
15. ЧАЕС - Чорнобильська атомна електростанція